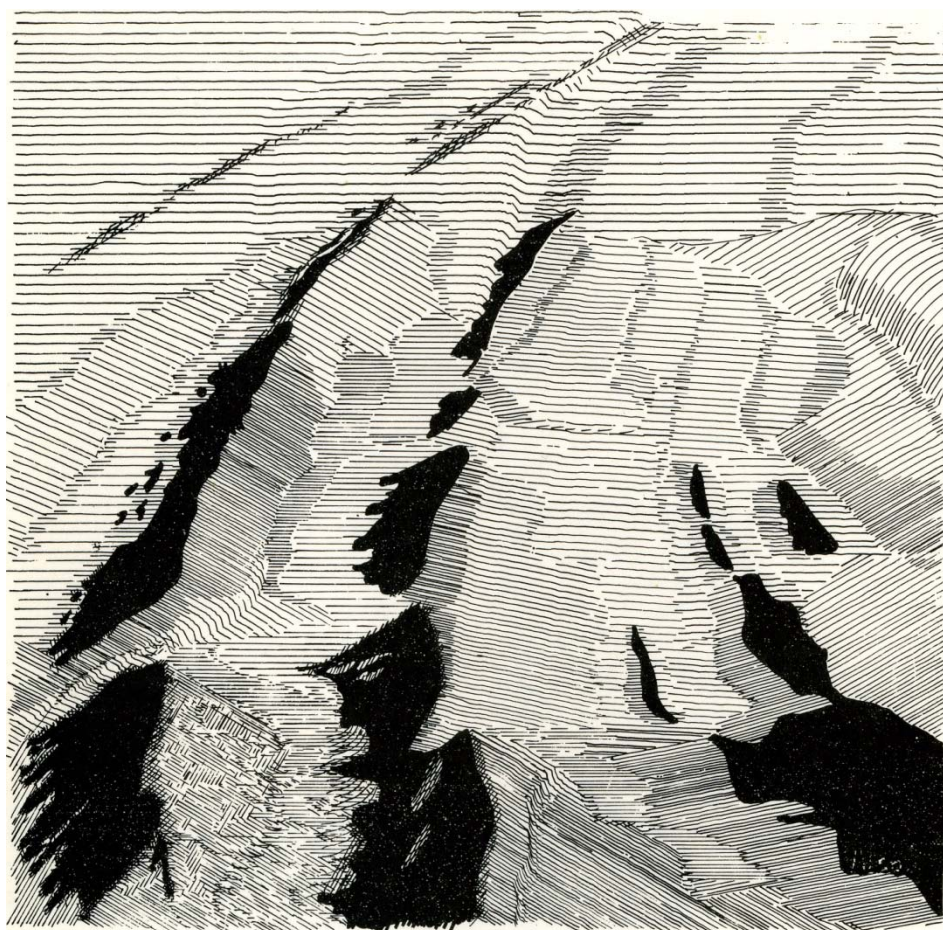

65a SORTIDA “Coneguem Catalunya”

El Montclar (Conca de Barberà)

Recordant Joan Virella

26 d'abril de 2015

Amb aquesta excursió volem recordar la figura de que va der un gran amic i un gran excursionista. En Joan Virella i Bloda. Ho fen en el vint-i-cinquè aniversari de la seva mort precisament refent part de l'excursió en la que va caure un dia de març de 1990.

Com a portada hem seleccionat la de la marxa d'aquell any i com a presentació, el parlament en el moment de l'enterrament.

Dèiem en aquell moment que l'enyoràriem i així ha estat. Que seria difícil continuar, i ho hem aconseguit gràcies al que ens va ensenyar.

Dèiem que el recordàriem i ho estem fent.

COMIAT

Ara, en el moment del comiat, m'agradaria recordar aquella excursió per dintre la riera de Canaletes, la incertesa megalítica a prop del turó de la Pòpia, aquelles capades de moro que vam descobrir un diumenge al matí a la Vall d'Olèrdola i que et varen fer tanta il·lusió, aquell Congrés Excursionista a Terrassa o aquell avenc a prop del Foix.

M'agradaria parlar de roques singulars, de la temperatura de l'aigua de les fonts del Berguedà, de la vegetació del fondo del Tro i de la Vall d'Aran...

Però seria del tot impossible, perquè són tantes les coses que hem compartit!

Potser serà millor recordar el teu profund coneixement del Penedès, la teva mobilette, les excursions a peu de l'Institut d'Estudis Penedesencs, el teu costum de no esmorzar mai a la muntanya, les caminades populars de Vilanova, la forma com t'enfadaves per Carnaval, els teus articles i comentaris al butlletí i al Vèrtex, els teus crits de "barretinaires" i "esgarrapa muntanyes", el teu arxiu fotogràfic de Gósol.

Has compartit amb nosaltres tantes hores de camí que cada revolt ens retornarà la teva imatge.

T'hem admirat, escoltat i seguit, ens hem divertit al teu costat, mai el teu nom no podia faltar en el Sermó ni en les poesies dels Jocs Florals.

T'enyorarem.

Però abans d'acomiarar-nos definitivament, he deixat intencionadament per al final mencionar la marxa, aquesta marxa que està i estarà per sempre lligada al teu record. Per la teva vida, ja que t'hi vas dedicar de forma total, i per la teva mort, perquè fins i tot en això li has estat involuntàriament fidel.

Serà difícil continuar sense tu, però per sort hem compartit una colla d'anys juntament en el món dels vius i ens has ensenyat suficientment perquè sigui possible fer perdurar la teva obra.

Els excursionistes de la teva Talaia t'enyorarem molt.

Salvador Butí Papiol

(Llegit moments abans de l'enterrament de Joan Virella i Bloda, el 13 de març de 1990).
Butlletí de l'AE Talaia, gener-febrer-març 1990.

Pontils

És un municipi de la comarca de la Conca de Barberà, fins al 1995 anomenat Santa Perpètua de Gaià.

El poble de Pontils està situat en plena vall del riu Gaià, a la cruïlla de les carreteres locals de Santa Coloma de Queralt a Esblada i de Pontils a la Llacuna. La seva població és molt baixa a causa de la despoblació, però a l'època estival augmenta bastant gràcies a les segones residències. Les poblacions veïnes més importants són Santa Coloma de Queralt, Querol i la Llacuna. Els edificis d'interès són l'església de Pontils amb una portalada romànica i interior gòtic i el castell de Pontils que està en ruïnes, i a la serra del Montclar hi ha l'ermita de Sant Miquel de Montclar, a prop de les restes del castell de Montclar des d'on es gaudeix d'una vista panoràmica. A més de Pontils, està format pels agregats de Santa Perpètua de Gaià, Vallespinosa, Seguer, Vilaperdius, Valldeperes i Montalegre. El municipi també comprèn el santuari de Sant Magí de la Brufaganya, objecte de romiatge de devots.

Al 1057 va ser comprat per Ramon Berenguer I a Ermessenda de Carcassona, esposa de Ramon Borrell. El lloc va quedar en mans dels de Cervelló els quals van tenir les terres durant tota l'Edat Mitjana. A mitjans del segle XVI, el lloc va quedar en mans de la família Savallà; al segle XVIII els senyors de les terres eren els marquesos d'Aitona.

El Castell de Pontils

Documentat des de l'any 975, formava part de la línia defensiva de la frontera del Gaià. Des de 1062 i fins al segle XV va pertànyer a la nissaga dels Cervelló. Entre els segles XVI i XVII va estar en mans de Bernat de Boixadors i, ja al segle XVIII, dels marquesos d'Aitona. En resta una casa forta, de planta rectangular que estava coberta amb volta d'aresta. Podria haver estat construïda els segles XIII o XIV. Està feta amb carreus irregulars de mida mitjana, excepte les cantoneres, fetes amb carreus més treballats i ben escairats. Es veu el forat de la porta, de la qual han estat arrencades les dovelles, i de la finestra. Al voltant d'aquest edifici hi ha força restes de la muralla que tancava el recinte, d'època romànica. A un nivell inferior hi ha restes d'una altra construcció, segurament més tardana.

Castell de Santa Perpètua de Gaià (Pontils)

La silueta de la torre del castell de Santa Perpètua, amb la seva característica planta triangular, amb l'església al seu costat, és una de les estampes més vistents de la comarca. El castell està documentat des de l'any 1012 però segurament el lloc té un poblament continuat des de molt antic, àdhuc d'abans de la invasió sarraïna. A començament del segle XI era possessió de Sal·la, un descendent dels comtes de Conflent, però aviat passà a mans dels comtes de Barcelona, els quals l'infeudaren als Cervelló ja al segle XII. Al segle XII era propietat del comte de Savallà i a començament del XIX, del comte d'Aitona. La torre que n'ha pervingut té un especial interès pel fet de ser l'única de planta triangular a Catalunya. Segurament va ser construïda durant el segle X, tot i que es degué modificar posteriorment. Al costat de la torre hi ha altres restes del castell, entre les quals destaca el llenç d'una nau preromànica amb una gran arcada de punt rodó.

Biure de Gaià

És un nucli de població del municipi de les Piles, a la Conca de Barberà, amb 27 habitants el 2005. És al peu de la coma de Montclar, comunicat per un curt tram de la carretera comarcal de Montblanc a Manresa.

Al segle XII Biure era dels Aguiló. El 1151 un d'ells (Guillem, probable descendent de Robert d'Aguiló, príncep de Tarragona) donà els delmes que li pertocaven del castell de Biure a l'Orde de l'Hospital i a l'església de Sant Joan del lloc. Un any després donava al mateix Orde en mà de Ponç, frare hospitaler de Cervera, diferents drets senyorials i l'església de Sant Joan de Biure. El 1172, Masalt, la seva vídua, juntament amb els seus fills, els donaren a l'Orde de l'Hospital i feren més donacions a la casa hospitalera de Biure. De resultes d'aquestes i d'altres donacions, els hospitalers establiren una casa al lloc. Sembla que la casa de Biure, vers els anys setanta d'aquest segle XII, era una dependència de la comanda hospitalera de Cervera, car hi ha dues donacions al comanador de Cervera de terres de Biure —una de Bernat Durola l'any 1178 i l'altra de Bernat de Biure el 1181—. També es fa palesa la situació de dependència de Cervera en les donacions fetes per Guillem d'Aguiló (fill de l'anterior), l'any 1193, i en el testament de Berenguer Guillem escrit el 1199.

Castell de Biure de Gaià

El patrimoni hospitaler de Biure va anar creixent en el decurs del segle XIII a partir de donacions i d'operacions comercials realitzades pels hospitalers amb la família Aguiló. L'any 1277, l'Orde de l'Hospital assolí la jurisdicció alta i baixa sobre Biure i el lloc passà a dependre de la Comanda de l'Espluga de Francolí. El 1380, el gran prior de Catalunya comprà a l'infant primogènit, Joan, per 3.000 florins, en franc alou, tota la jurisdicció civil i criminal sobre Biure i altres llocs de les vegueries de Cervera, Montblanc i Lleida. El comanador de l'Espluga cedí la custòdia del castell a un carlà i a la parròquia, que sempre fou de patronatge de l'Hospital.

El segle XVI Biure depenia de la comanda de Barberà, car aquesta casa havia esdevingut la primera de les quatre cambres priorals amb que fou dotat el gran prior de Catalunya (el gran prior, tot i ser la primera dignitat de l'orde fins aleshores no disposava de patrimoni personal). Formaren la primera cambra prioral Barberà i les seves dependències (Pinatell, Pira, Ollers, Biure, Montbrió de la Mara, Vallverd de Queralt i el mas del Cogul). Sobre tots aquests llocs i llurs territoris, el gran prior tenia tota la jurisdicció alta i baixa.

El castell de Biure fou bastit al segle XI. Actualment ha sofert moltes reformes que li donen un caire de palau. La fortalesa s'aixeca sobre un massís talús al cim del tossal que fa de recer al poble pel costat de llevant. Vist de lluny és espectacular, però un cop s'arriba al costat el viatger s'adona que és un edifici fet de nou fa pocs anys. No sabem què resta de l'antiga fortalesa documentada des del segle XI; tanmateix, semblen antigues part de les estructures interiors. En qualsevol cas, es nota que ha sofert diverses remodelacions al llarg de la història fins a arribar a l'aspecte actual que és el d'un castell neogòtic de pla quadrangular amb torres cilíndriques angulars.

L'antiga església parroquial de Sant Joan fou enderrocada en el darrer quart del segle XVIII i en el mateix indret fou bastida, seguint l'estil del darrer barroc, l'actual església. L'obra nova començà el 1775, amb anterioritat s'havia refet el campanar. L'església de Biure no fou

solament parroquial d'un poble de senyoriu hospitaler, sinó que l'orde de Sant Joan de Jerusalem en tingué el patronatge i el va mantenir fins a la desamortització de Madoz (1855).

L'edifici és d'una sola nau, de planta rectangular, dividida en quatre trams per pilastres adossades en contraforts, entre els quals s'allotgen capelles laterals. Llevat del presbiteri que té volta d'aresta, la resta de la nau va coberta de volta de canó amb llunetes (lluneta) construïda amb rajola de pla (volta catalana). El campanar és una torre prismàtica de planta quadrada que ocupa el lloc de la primera capella del costat nord. La façana se situa al mur de ponent i mostra el típic contorn basilical que segueix simètricament els vessants de les teulades de la nau i de les capelles. La porta principal és al bell mig del frontispici, i al seu damunt seguint l'eix hi ha una fornícula i més amunt un òcul. La porta té arc escarser de pedra. Coronant la fornícula (on antigament hi havia una imatge de Sant Joan), hi ha una pedra esculpida amb l'heràldica d'un comanador hospitaler, flanquejada per dues creus de Malta. Al peu d'aquesta pedra hi ha gravada la data de 1777. Al davant de la portalada fins a finals del segle passat hi havia una creu de terme de pedra del segle XIV o XV. Per tal de preservar-la se'n realitzà una còpia de pedra artificial i l'original es guardà a l'interior del temple. La parròquia conserva una creu processional d'argent del s. XIV (actualment al Museu Arxidiocesà de Tarragona).

Santa Coloma de Queralt

És una vila i municipi de la comarca de la Conca de Barberà. Està situat a la dreta del riu Gaià, protegit per la serra d'Aguiló (811 m) i del Codony (789 m). Té diversos torrents que assorteixen d'aigua el terme.

Plaça Major de Santa Coloma de Queralt

Els orígens de Santa Coloma de Queralt es remunten al segle X, quan, sota la protecció del castell de Queralt, es comença a reconquerir la regió. Segons Salvador Palau, a la *Gran geografia comarcal de Catalunya*, Santa Coloma es formà a l'edat medieval a partir del creixement de tres nuclis: la Vila Vella, la Vila Nova i la Pobla de Montpaó. Sembla que durant el segle XIII s'emmurallà. La baronia de Queralt va pertànyer als senyors de Gurb fins al 1213, que van vendre el terme als Timor, que adoptaren el nom de Queralt per al seu llinatge. El castell de Queralt (origen de la baronia) va pertànyer primer als comtes de Barcelona segle X, i a partir del segle XI als Queralt.

Entre el segle XIII i 1492, coincidint en una etapa de creixement de la vila, va tenir una important comunitat jueva, que disposava de sinagoga, hospital i banys propis. Es conserven encara l'estructura i els carrers de l'antic call. I és que a l'edat mitjana Santa Coloma de Queralt es distingí per la producció i comercialització de safrà. El comerç d'aquesta espècie el capitanejaven els jueus que cada dilluns, en el mercat setmanal, fixaven la pauta-escandall del

preu del safrà a regir a tot el país. S'exportava arreu de la Mediterrània fins a Antioquia i Àsia Menor a través del port de Barcelona.

Una altra etapa de l'expansió urbanística de la vila s'ha de cercar durant el segle XVIII, en què s'edificaren diversos ravals: dels Capellans, de Santa Coloma, de Cervera, de Sant Roc i la plaça de Poblet.

Durant la Guerra Civil, la vila s'anomenava Segarra de Gaià.

Santa Coloma de Queralt i l'entorn

Santa Coloma de Queralt presumeix de pertànyer a una comarca pròpia i diferenciada de la Conca de Barberà: la Baixa Segarra. Aquesta és una subcomarca natural situada a l'altiplà segarrenc, a l'extrem nord-est de la comarca, que històricament sempre va dependre de la Segarra fins que, per emmotllar-se millor a la divisió provincial, a principi del s. XX vint es va optar per la seva incorporació a la Conca. La subcomarca la formen vuit municipis i quatre mil habitants. Són Santa Coloma de Queralt, Pontils, les Piles, Conesa, Savallà del Comtat,

Vallfogona de Riucorb, Llorac i Passanant, si bé algunes veus hi afegixen Forès. Santa Coloma és el centre agrícola, ramader, comercial i industrial de la subcomarca; més proper a Cervera o Igualada que a Montblanc. Santa Coloma de Queralt compta amb un entorn que li aporta vida comercial, disposa d'una xarxa de serveis equiparable a la de la capital administrativa de la comarca, Montblanc, a la qual, però cal acudir per poder fer ús d'alguns serveis públics.

Les raons d'aquesta tendència radiquen, segons Dolors Tomàs, en "el fet de patir un dèficit en comunicacions per carretera força evident, juntament amb la situació geogràfica —a l'extrem nord-est de la comarca, mentre que Montblanc és a l'extrem sud— fan que Santa Coloma sigui un centre de població força aïllat de la resta de la comarca, amb unes necessitats bàsiques (educació, salut, ...) que s'han de cobrir forçosament en l'àmbit del seu terme.

Llocs d'interès

El nucli antic de la vila era abans totalment encerclat per les muralles dels segles XIV i XV, que tenien sis portals, dels quals es conserven avui quatre: el de Cervera, el del Martí, el de Santa Maria i el de Santa Coloma. D'aquestes muralles resten encara fragments considerables de mur amb alguna torre, tot i que la pèrdua de llur funció defensiva a partir de l'expansió de la vila al segle XVIII va fer que anessin quedant amagades pels edificis que s'hi adossaven. A l'interior del recinte fortificat, i a partir de tres espais oberts —plaça Major, el pati del Castell i la plaça de l'església—, se situen importants edificis religiosos i civils. La plaça major, documentada el 1348 com a plaça de les Eres, és voltada de porxos i compta amb alguns edificis d'interès, com la casa de la vila. Al pati del Castell hi ha el palau o castell dels comtes de Santa Coloma, construcció del segle XVI o XVII, a la part posterior del qual s'alça la torre de l'homenatge, de planta circular, que n'és la part més antiga. La plaça de l'església, també porxada, és documentada el 1349 com a plaça de l'Om, i s'integra en el nucli ocupat per l'antiga Vila Vella, formada a l'entorn de l'església, un edifici gòtic del segle XIV que no fou acabat, però, fins a mitjan segle XVII (1649).

- Església parroquial gòtica de Santa Maria (s. XIV), amb el retaule d'alabastre dedicat a sant Llorenç, de l'any 1386, realitzat per l'escultor Jordi de Déu. Té un alt campanar quadrat del s. XVII.

- Castell-Palau dels comtes de Queralt, amb la torre de l'Homenatge circular del segle XI. L'edifici fou ampliat en etapes successives, que van des del s. XI fins al XVI.
- Plaça de l'Església i plaça Major, porticades.
- Font de les Canelles o dels Comtes, construïda per Dalmau III de Queralt el 1614, just en el punt de naixença del riu Gaià.
- Portals de l'antiga muralla: el de Cervera (o del Sanou), el de Santa Coloma (el Portal), el del Vicari i el d'en Martí. El portal de Sant Antoni (Mora d'Avall) dóna entrada, des de la plaça de l'Església, a l'antic call. En 1294 hi havia tres portals que es van ampliar a sis en l'any 1471.
- Als afores de la població hi ha l'església de Santa Maria de Bell-lloc (s. XIII-XIV), gòtica, amb portal romànic. A l'interior es conserva el sepulcre gòtic (s. XIV) de Pere V de Queralt i Alamanda de Rocabertí, obra de Pere Ciroll, Esteve de Burgos i Pere Aguilar.
- Capelleta de Sant Magí (reconstruïda).
- Ruïnes del castell de Queralt i ermita de sant Jaume.
- Ruïnes del Castell d'Aguiló.
- Dolmen de megalític de Plans de Ferran.

Fem un tomb per Santa Coloma de Queralt

Deixa't captivar per la bellesa dels monuments de **Santa Coloma de Queralt** i passeja tranquil·lament pels seus carrers, atura't davant les cases i balcons, asseu-te a l'ombra de les seves places,... i descobreix la història de la vila.

Call jueu

Les primeres referències sobre la comunitat jueva de Santa Coloma daten del 1272. El barri jueu o call es localitza davant del portal que dóna entrada al Pati del Castell i era delimitat per les muralles, la Plaça Major i la Plaça de l'Església.

Aquesta comunitat, formada per unes trenta famílies, tenia lligams comercials i familiars amb l'aljama de Cervera i disposava de sinagoga, hospital, banys i fossar propis. La seva activitat era bàsicament mercantil, i tingué especial importància en el comerç del safrà, producte molt apreciat en l'època medieval. Aquest comerç, com el del blat, es feia sobretot en el mercat dels dilluns. El centre de contractació era a la Plaça de l'Om (actual Plaça de l'Església), on hi havia les anomenades "taules del safrà", que establien els preus. Entre els jueus

també hi trobem sastres, drapers, ramblers i argenters, però eren coneguts sobre tot en l'exercici de la medicina i de la cirurgia. Alguns arribaren a ocupar càrrecs importants en el govern de la vila.

El 31 de març del 1492, Ferran II d'Aragó decretà l'expulsió de tots els jueus no conversos. A Santa Coloma uns 150 no acceptaren la conversió forçosa i decidiren abandonar la vila després de vendre les seves propietats. Els jueus de Santa Coloma estaven sota la jurisdicció directa dels barons de Queralt i gaudiren d'una sèrie de privilegis, com no ser jutjats sense la presència d'un jueu, no ser molestats per la Inquisició sense la presència d'un acusador, no haver de prendre les armes ni fer vigilància.

El castell dels Comtes

Les primeres notícies del castell de Santa Coloma daten del 1018. L'edificació més antiga és la torre circular, bastida a finals del segle XI. Té una alçada de 23 m i un diàmetre de 12 m, amb un gruix de murs de 3,25 m a la base. En el conjunt de l'edifici hi podem observar clarament tres períodes constructius: el gòtic, on distingim les dependències pròpies d'un castell fortificat (planta baixa i soterranis), el renaixentista i barroc (façana principal i entrada), pròpies d'un palau-residència. Entre aquestes cal destacar l'escalinata, amb 34 graons d'una sola peça. La volta d'escala és coronada per un fresc al·legòric al déu Neptú.

Les nombroses modificacions i els afegits dels segles XVIII i XIX portaren l'edifici al límit del col·lapse fins que en 1987 passà a mans del municipi i es procedí a la seva rehabilitació. Actualment les seves dependències s'han convertit en casa de cultura de la vila. Les Corts de Cadis (1811) aboliren els drets jurisdiccionals dels senyors, però el títol de comtes de Santa Coloma subsisteix encara en l'actualitat.

L'església parroquial de Santa Maria

L'església parroquial, dedicada a Santa Maria, és d'estil gòtic i va ser construïda entre els segles XIII i XV sobre una primitiva església romànica, de la qual no han quedat restes. És orientada d'est a oest i la seva construcció va sofrir nombroses interrupcions, atès que els fons sortien de donacions particulars. Finalment, l'edifici restà inacabat, com es pot comprovar en la paret occidental. A l'exterior, el campanar ressalta per la seva robustesa, amb una alçada de 40 m i una base quasi quadrada de 10 m, d'estructura gòtica però acabat el 1649 amb una balustrada d'estil barroc. Sobre la clau de volta de la capçalera de l'església hi ha assentat el campanaret gòtic. La portalada va ser obrada l'any 1577 en un gòtic tardà, malgrat que la imatge de santa Coloma que presideix el timpà sembla més antiga. L'interior del temple és d'una sola nau, amb arcs creuats i claus de volta, vitralls, capelles laterals i contraforts. La capçalera és formada per set capelles radials que envolten el presbiteri, connectades per una petita girola també d'arcs apuntats. Una única clau de volta sosté tota l'estructura amb l'ajut dels corresponents arcs ogivals. La resta de la nau és formada per tres trams d'arcs creuats. L'edifici sofrí dos grans incendis: el primer, fortuït, l'any 1731. Caigué una part de la volta, desaparegueren tots els vitralls i l'orgue, el retaule de l'altar major i els de cinc capelles. El segon incendi, aquest provocat, s'esdevingué el juliol de 1936 i va cremar tot l'interior de l'edifici. Per sort, però, s'havia salvat el tresor parroquial. El seu aspecte actual, després de les remodelacions dutes a terme els anys 1962 i 1994, que eliminaren els elements afegits, l'acosten a l'austeritat primitiva del gòtic català del segle XIV.

Retaule de Sant Llorenç

Enfront de l'entrada, a la capella de la Santa Creu, cal destacar el retaule d'alabastre de Sant Llorenç, obrat per Jordi de Déu entre 1386 i 1387. És presidit per la figura del sant vestit de diaca i amb un llibre en una mà i les graelles del martiri a l'altra. A dreta i esquerra, hi són representades diverses escenes de la vida del sant (part central), l'Anunciació (part superior) i la Passió (predel·la inferior). És una joia de l'escultura gòtica catalana.

El reliquiari de Santa Coloma de Queralt

Ja sabem prou que l'origen del nom del nostre poble prové de la devoció a santa Coloma que tenia el rei Lluís el Pietós. Aquesta devoció va ser ben assumida i estimada pel poble. Això explica el gran fervor i entusiasme amb què els colomins van rebre les relíquies de la nostra santa el 8 de novembre de 1409. Va ser el rector Pere de Bosch qui les va portar de Sens (França) que és on es venera i custodia el cos de santa Coloma, verge i màrtir. La diada d'aquest fet es recorda com a molt solemne tal i com ho veiem bellament representat en la rosassa de la nostra església parroquial. Aquell dia va predicar sant Vicenç Ferrer. Sembla ser que ho va fer en la plaça que encara avui conserva el seu nom. El fet que la nostra Vil·la hagi conservat el

record de l'arribada de les relíquies celebrant, any rere any, aquesta festa el 8 de novembre, demostra la devoció i alegria amb què es van rebre les relíquies. Així s'ha fet cada any exceptuant els anys penosos de la Guerra Civil. Precisament, com explica la Maria Rosa Boladeras Calaf, «el seu pare va portar junt amb Mn. Jaume Padró les relíquies que havien estat endutes a Tarragona. Això va ser el dia de la Festa Major de 1939, ara fa justament 70 anys.» Aquest dia es va fer una gran i solemne processó des de l'entrada del poble fins a la parròquia.

Les Fonts de les Canelles

Les Fonts dels Comtes són conegudes popularment com “Les Fonts de les Canelles”. Prop d'aquest indret es descobrí, l'any 1935, un assentament ibèric que probablement va ser el primer nucli de població de la futura vila de Santa Coloma. La construcció de la font data de l'any 1614. Va ser edificada per ordre del virrei de Catalunya Dalmau III de Queralt. Ell i la seva esposa Joana d'Alagó varen fer llargues estades a la vila i, per tal de millorar-ne l'aspecte, el comte donà empenta a algunes obres. L'edificació és d'estil barroc i consta de tres paraments diferenciats. A la part inferior hi ha vuit caràtules de pedra amb brocals de bronze d'on raja l'aigua de l'aflorament del riu Gaià. El cos del mig és un parament de carreus encoixinats d'aspecte auster. A la part superior, la imatge de santa Coloma, protegida per un dosser en forma de petxina. A banda i banda, els escuts senyorials dels Queralt. Al costat mateix de la font hi ha una creu gòtica del segle XV, una de les darreres manifestacions de les creus-calvari, on hi són representades escenes de la Passió. És una còpia idèntica de l'original que es conserva a l'església de Santa Maria de Bell-lloc. Durant molts anys aquesta va ser l'única font pública de la vila i gràcies a l'abundància d'aigua es construïren al seu costat un abeurador per a animals i uns rentadors públics que funcionaren fins els anys 70 del segle XX.

Creu de les Canelles

Creu de terme gòtica situada just al costat de la Font dels Comtes. Hom suposa que fou obra de l'any 1400. Es tracta d'una còpia de l'original que es troba a l'església de Bell-lloc.

Ermita de Santa Maria de Bell-lloc

Ermita de Santa Maria de Bell-lloc

Timpà de l'ermita, Epifania

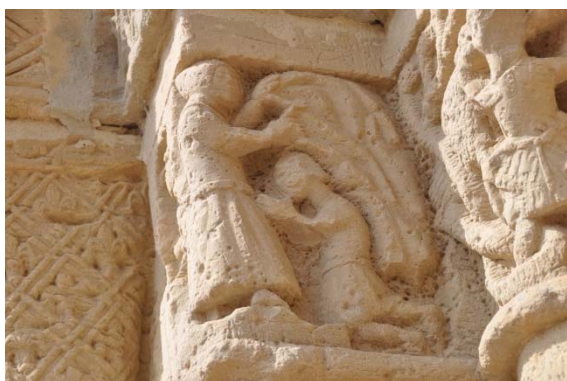
Santa Maria de Bell-lloc té el seu origen en una petita comunitat de donats, una agrupació laica d'homes i dones que prèviament havien fet lliurament dels seus béns a l'església a canvi d'acolliment i manutenció. Vestien hàbit i estaven sota la tutela d'un majoral nomenat pel rector de Santa Coloma. El 1307, el baró Pere IV de Queralt va fer donació de l'església i residència dels donats a l'orde de la Mercè, que s'hi establí vers 1335 i hi restà fins la Desamortització de 1835.

L'edifici és de transició del romànic al gòtic, amb elements ben característics d'aquests dos estils. Primitivament era una ermita d'una sola nau, d'estil romànic tardà, probablement de

mitjan segle XIII. Més tard es cobrí la volta amb arcs de creueria i durant el segle XIV s'hi afegí el creuer i la capella de Sant Pere, a la dreta de l'entrada.

A l'exterior la portalada és l'exponent més important del romànic de les nostres contrades, feta de pedra sorrenca que dificulta molt la seva conservació. És oberta vers l'exterior amb columnes i arquivoltes de mig punt, decorades amb motius de corda, cistelleria, escuts i altres. Aquesta decoració és emmarcada per una rosca que representa un element vegetal que s'obre en espais circulars on hi ha motius decoratius molt variats. Els capitells ens mostren formes vegetals, escenes al·legòriques i de la vida monàstica i l'única representació existent de la llegenda de Pere II de Queralt ("Cor de Roure"), alliberat pels àrabs després de lluitar amb un lleó i que alguns consideren l'origen del lleó rampant de l'escut dels Queralt. En el timpà hi ha tres escenes: al centre, la Verge coronada amb l'Infant Jesús, a l'esquerra l'Adoració dels Mags i a la dreta l'Anunciació.

Aquestes escenes es completen amb dues representacions situades als dos extrems de la rosca que mostren la presentació dels tres mags al rei Herodes (esquerra) i la fugida a Egipte.

A l'interior del temple destaca el sarcòfag de Pere V de Queralt i Alamanda de Rocabertí, obrat el 1368. És esculpit per les quatre cares i adornat, a més de les dues figures jacents, amb escenes de dol. A la vora del sepulcre hi trobem la creu de terme original restaurada de la Font dels Comtes, enderrocada el 1932 i col·locada en el lloc actual el 1959.

El conjunt va ser declarat monument historicoartístic el 1944. El 1949 s'inicià la seva restauració, que va durar fins el 1959. Aquest fet va suposar l'eliminació dels pocs elements que quedaven de les dependències

de l'antic convent (sense interès artístic) i es conservà només l'església, que avui es troba sota l'advocació de Santa Maria de Déu de la Mort. L'edifici va ser incendiat i en part enderrocant el 1936. Després d'haver estat declarat monument historicoartístic el 1994, es procedí a la seva restauració fins tenir el seu aspecte actual.

BIBLIOGRAFIA:

BURON, Vicenç, *Castells romànics catalans. Guia*, Edicions Mancús, Barcelona, 1989, 1ª edició.

[ca.wikipedia.org/wiki/Castell_de_Biure_\(Biure_de_Gaià\)](http://ca.wikipedia.org/wiki/Castell_de_Biure_(Biure_de_Gaià))

ca.wikipedia.org/wiki/Pontils

ca.wikipedia.org/wiki/Santa_Coloma_de_Queralt

ca.wikipedia.org/wiki/Santa_Perpètua_de_Gaià

ca.wikipedia.org/wiki/Montclar

www.poblesdecatalunya.cat

www.stacqueralt.altanet.org/turisme

65ª Sortida del Cicle "Coneguem Catalunya"

Recordant Joan Virella i Bloda

Pontils – Monòlit Joan Virella – Montclar – Biure de Gaià

Aquest itinerari és una adaptació de la Marxa d'Orientació per Descripció que l'AE Talaia va organitzar per la serra del Montclar l'any 1990 i que no es va poder realitzar a causa de la mort sobtada de Joan Virella i Bloda, ànima de la Marxa de la nostra entitat.

DESCRIPCIÓ

Temps parcial

- 00 min Iniciem l'itinerari davant la plaça de l'església de Pontils.
- Baixem pel carrer Major, passem per davant la piscina municipal i arribem a la pista asfaltada de Vallespinosa, que agafem cap a la dreta, tot passant la riera de Biure i que podem travessar fàcilment a gual.
- 04 min Deixem el camí del GR direcció Vallespinosa i continuem per la carretera asfaltada.
- 03 min Camí a la dreta poc després de deixar una nau a l'esquerra. Passem pel costat d'un cobert i continuem per una pista tot pujant.
- 22 min Passem pel costat d'un camp de fruiters.
- 10 min **Monòlit Joan Virella** (record i ofrena).

Monòlit en memòria del Joan Virella, molt a prop d'on va morir

Reagrupament 15 minuts

Travessem els camps que tenim davant, pugem un corriol per l'altre cantó fins arribar a la carena. Trobem una filferrada, que seguim cap a l'esquerra, i intentem seguir-la una bona estona. Saltem la filferrada i continuem per la carena cercant el millor pas fins que arribem a una incipient pista que es va fent més evident.

60 min Arribem a una cruïlla de camins. Veiem un cartell que ens indica el camí que hem d'agafar per pujar al Montclar. El camí, a l'inici, és una pista malmesa i acaba convertint-se en corriol que puja entre roques fins a l'**ermita de Sant Miquel**.

Fou esmentada l'any 1154. Consta d'una nau rectangular capçada amb un absis semicircular i coberta amb volta de creueria, tot plegat construït amb pedres molt poc treballades. La porta s'obre a la façana de migdia i és de mig punt, adovellada. L'any 1975 va ser restaurada amb un criteri discutible.

Ermita de Sant Miquel de Montclar

Reagrupament 30 minuts.

Anada opcional al vèrtex geodèsic del **Montclar**, 947 metres.

«Si el dia és clar, es pot veure des d'aquí dalt una dilatada panoràmica, closa al nord per la serralada pirinenca. Molt a prop tenim la Cogulla del Maió, que queda per sobre el poblet de Biure. Veiem, a més de Biure, les Piles, Savallà, Forès (nom molt mal airejat actualment pel malaurat intent d'instal·lar-hi un abocador), Santa Coloma, Aguiló i altres més. Cap al sud Salmella, Saburella, Vallespinosa, el Montmell i el Castellar. Cap a

llevant Pontils, Queralt i la serra de Miralles. És curiós el seguit de serres paral·leles i en forma de dent de serra que queden per sota i cap a llevant de la capella de Sant Miquel i que han estat seccionades pel pas de la riera de Biure que les traspassa en diagonal.»

(Descripció feta per Joan Virella en el relat complementari de la XVII Marxa d'Orientació per Descripció, 11 de març de 1990).

Iniciem la baixada pel costat de les restes d'una torratxa rodona que en el seu temps tenia el pompós nom de castell de Montclar (1), per un pendent fort i relliscós.

18 min El camí es bifurca i deixem la branca de l'esquerra. Continuem carenejant primer suaument i després baixant decididament per un terreny relliscós.

23 min Arribem a una pista que seguim cap a la dreta, direcció Biure del Gaià.

Reagrupament 5 minuts.

48 min **Castell de Biure.** A mà dreta tenim l'entrada al castell i a esquerra unes pallisses amb les corresponents eres i els dipòsits d'aigua. Es troba al capdamunt del poble, bastit al segle XI. El castell ha sofert moltes reformes que li donen l'actual aspecte de palau. Resten, però, el perímetre de muralla superior i el sistema d'accés fortificat originals.

Continuem pel tram pavimentat que fa volta cap a la dreta perquè el camí que passa per les escales i el rocam es troba tallat.

50 min

Biure de Gaià. Finalitzem l'excursió davant l'església parroquial de Sant Joan. La porta té un arc escarser de pedra. Coronant la fornícula (on antigament hi havia una imatge de Sant Joan), hi ha una pedra esculpida amb l'heràldica d'un comanador hospitaler hospitaler flanquejada per dues creus de Malta. Al peu d'aquesta pedra hi ha gravada la data de 1777. Al davant de la portalada fins a finals del segle passat hi havia una creu de terme de pedra del segle XIV o XV. Per tal de preservar-la se'n realitzà una còpia de pedra artificial i l'original es guardà a l'interior del temple.

*(1) **Montclar.** Torre de planta circular que data de la primeria del s. XI. Feta amb carreus petits en filades regulars. El que en resta és de poca alçada. Es manté la capella del castell, dedicada a sant Miquel, de semblant construcció. La capella i la torre eren unides per un pany de muralla.*

El castell de Montvà, per altre nom Montclar, era propietat el 1013 de Sal·la de Santa Perpètua el fill del qual, Guillem, l'aliena el 1030 als cònjuges Arnau Odó i Guilla; tres anys més tard l'adquiria Bernat Senfred de Gurb. El seu fill Oliver Bernat el 1072 vengué l'alou al comte Ramon Berenguer I. Més tard el feu passà als Cervelló, que el tingueren bona part de l'època medieval.

Sant Miquel no apareix al Montclar fins pels volts de l'any 1000. A través d'una llegenda molt coneguda que ens el situa dalt d'un cavall i saltant del Queralt a l'antic Montvà (Monte-Vano a. 1013) Monsvanus...

NOTES:

Portada: Reproducció de la portada de la XVII Marxa d'Orientació per Descripció, Josep M. Also

Fotografies: Salvador Butí

La preparació d'aquesta 65ª sortida ha estat realitzada per membres de la Secció de Cultura de IAE Talaia, abril de 2015.

Mapa de la zona

